

КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ ПІД ЗАСТАВУ МАЙБУТНЬОГО ВРОЖАЮ З ВИКОРИСТАННЯМ АГРАРНИХ РОЗПИСОК

Стойко О. Я., к. е. н., доцент

Постановка проблеми. Впродовж останніх років вітчизняні аграрні підприємства, особливо дрібні та середні, фактично не мають доступу до кредитних ресурсів комерційних банків навіть за умови існування механізму здешевлення банківських кредитів шляхом часткової компенсації процентних ставок за рахунок бюджетних коштів. Аграрні товаровиробники є інвестиційно непривабливими суб'єктами кредитних відносин через низьку кредитоспроможність, нестачу ліквідного забезпечення та високі ризики кредитування. У зв'язку з цим, сільськогосподарські товаровиробники повинні мати альтернативні варіанти кредитування, що заслуговує окремого дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми впровадження альтернативних методів кредитування вітчизняного аграрного виробництва привертають увагу багатьох вітчизняних вчених. Вагомий внесок у їх розробку зробили такі науковці та практики, як: Андрієвський В.Є., Безуглий М.Д., Дем'яненко М.Я., Калетник Г.М., Клименко В.Г., Кузьменков О.О., Курдицький С.О., Рабенко С.Л., Сеперович Н.В., Терещук С.М. та ін. Однак, окремі питання теорії і практики альтернативного кредитування аграрного сектору ще недостатньо вивчені і вимагають поглибленого дослідження. До них насамперед належить обґрунтування механізму кредитування вітчизняних аграрних товаровиробників під заставу майбутнього врожаю, визначення переваг і ризиків запровадження аграрних розписок в Україні.

Мета, об'єкт та методика дослідження. Метою дослідження є обґрунтування напрямів удосконалення кредитування аграрного виробництва під заставу майбутнього врожаю. Об'єктом дослідження є процес кредитування вітчизняних аграрних товаровиробників під заставу майбутнього врожаю з використанням аграрних розписок. У процесі написання дослідження використано такі наукові методи: монографічний – для вивчення зарубіжного досвіду щодо функціонування механізму кредитування аграрного сектору під заставу майбутнього врожаю; статистико-економічний – для оцінки сучасного стану та тенденцій розвитку кредитування під заставу майбутнього врожаю; абстрактно-логічний – для теоретичних узагальнень і формування висновків.

Результати дослідження. Досвід зарубіжних країн засвідчує, що стандартні схеми кредитування аграрних підприємств комерційними банками можуть співіснувати з формами кредитування, які наразі в Україні вважаються новими або альтернативними. До групи потенційних кредиторів аграрного сектору належать не лише комерційні банки, важливо розширювати взаємовідносини з підприємствами з постачання матеріально-технічних ресурсів, трейдерами, переробними підприємствами, які можуть надавати

фінансові послуги підприємствам аграрного сектору, особливо середнім і дрібним.

Одним із таких варіантів може бути кредитування сільськогосподарських товаровиробників під заставу майбутнього урожаю, який успішно функціонує з 1994 р. у Бразилії. Для кредитування під заставу майбутнього врожаю використовується фінансовий інструмент у вигляді розписок – договору CPR (Cedula de Produto Rural), тобто це обіцянка виробника поставити сільськогосподарську продукцію або розплатитися після продажу сільськогосподарської продукції в майбутньому в обмін на отримання ресурсів (фінансових чи товарних) вже сьогодні для ведення сільськогосподарської діяльності. Наразі активними користувачами такого механізму кредитування є постачальники засобів виробництва, трейдери, кредитні установи, переробні підприємства, а також фізичні особи. Завдяки використанню такого інструменту в Бразилії обсяги кредитування аграрного сектору щорічно складають 5 млрд доларів США, а сільськогосподарські товаровиробники змогли збільшити валове виробництво і урожайність своєї продукції [4; 6].

Значною мірою успіх роботи цього механізму у Бразилії був обумовлений спрощеною системою звернення стягнення у випадку невиконання укладеної угоди за договором CPR: рішення про стягнення приймається протягом 24-48 годин. Ще один важливий фактор – неможливість застосування умов форс-мажору до CPR. Позичальник має дуже обмежені можливості заперечення/оскарження такого рішення про звернення стягнення [1, с. 52].

З огляду на позитивний досвід Бразилії та необхідність в альтернативних методах кредитування аграрного сектору економіки України прийнято Закон ВРУ «Про аграрні розписки» від 06.11.2012 № 5479-VI [5]. Цей закон запроваджує механізм кредитування сільськогосподарських товаровиробників, які не мають достатньо ліквідного майна, крім прав на майбутній урожай, під заставу аграрних розписок. Аграрна розписка – це товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах. Іншими словами, виробник аграрної продукції зможе отримати гроші на посівну, виробництво або іншу потребу в обмін на гарантію пізніше у визначений в розписці час поставити продукцію, чи оплатити розписку.

Аграрні розписки поділяються на товарні й фінансові. За товарною розпискою боржник зобов'язується здійснити поставку узгодженої сільськогосподарської продукції, якість, кількість, місце та строк поставки якої визначені аграрною розпискою. За фінансовою розпискою боржник має сплатити грошову суму, розмір якої визначається за погодженою боржником і кредитором формулою з урахуванням цін на сільськогосподарську продукцію у визначеній кількості та якості.

Загальна схема механізму кредитування аграрного виробництва під заставу майбутнього врожаю з використанням аграрних розписок наведена на рис. 1.

На рис. 1:

1. Узгодження умов договору.
2. Предмет застави може бути застрахований кредитором або боржником.
3. Передача аграрної розписки у 2-х примірниках нотаріусу для посвідчення та реєстрації (один примірник лишається у нотаріуса).
4. Внесення відомостей про аграрну розписку в момент її посвідчення до відповідного реєстру.
5. Внесення відомостей про предмет застави до відповідного Державного реєстру.
- Передача другого примірника аграрної розписки кредитору.
7. Видача кредиту у формі надання грошових коштів, послуг, поставки товарів, виконання робіт тощо.
8. Виконання зобов'язань шляхом здійснення поставки вказаної в аграрній розписці с.-г. продукції або шляхом перерахування грошових коштів.
9. Повернення аграрної розписки з відміткою про її виконання.

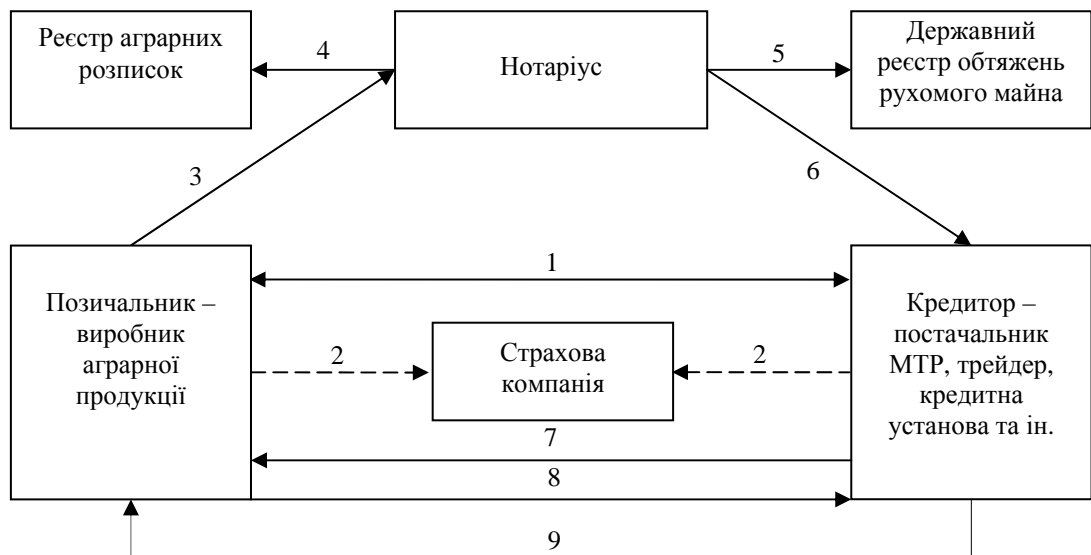

Рис. 1. Схема кредитування вітчизняних аграрних товаровиробників під заставу майбутнього врожаю з використанням аграрних розписок

Джерело: власні дослідження.

Привабливість механізму аграрних розписок полягає у безумовності зобов'язань аграрного підприємства здійснити належну оплату, відносній легкості обороту цього інструменту, забезпеченні заставою врожаю з конкретної земельної ділянки, здійсненні полегшеної процедури обороту стягнення на врожай, функціонування відкритого реєстру аграрних розписок з можливістю пошуку обтяжень як по особі, так і по земельній ділянці.

Для аграрних виробників запровадження аграрних розписок дозволить продавати свою продукцію під заставу майбутнього врожаю, зменшуючи залежність від субсидованих кредитів та покращуючи процес коротко- та середньострокового планування їх господарської діяльності.

Важливою перевагою механізму аграрних розписок є те, що він дозволяє агровиробникам залучати кредити з приватного сектору, не залучаючи державні кошти, що, як наслідок, позитивно впливає на розвиток аграрного виробництва. Суб'єктами кредитування можуть бути постачальники матеріально-технічних ресурсів для агровиробників, банки, а також трейдери тощо. Такий механізм може бути вигідним не тільки товаровиробникам, але й іншим учасникам аграрного ринку. Так, за його допомогою переробні підприємства матимуть можливість знизити ризики щодо не поставок продукції, а виробники засобів виробництва можуть отримати гарантію стосовно оплати за поставлені ресурси.

Основними ризиками впровадження аграрних розписок в Україні для виробників аграрної продукції є: неврожай чи втрата врожаю; значна кількість співвласників земельної ділянки; ускладнення взаєморозрахунків не завжди на користь виробника у разі різкого коливання ринкових цін на сільськогосподарську продукцію, яку оформлено під заставу майбутнього врожаю. У той же час, ризиковими чинниками для усіх учасників аграрного ринку є: нерозуміння принципів роботи цього активу на початковому етапі; неготовність правової та судової систем щодо швидкості прийняття рішень; слабкий розвиток інституту виконання судових рішень; відсутність єдиної консолідованої і достовірної бази даних по господарствах, єдиного реєстру земельних ділянок і прав на них тощо [1, с. 48-49].

За оцінками експертів, економічна доцільність уже в перший рік впровадження аграрних розписок оцінюється в 2-3 млрд грн для сільськогосподарських товаровиробників. У перспективі аграрні розписки дозволять охопити близько 30 % коштів від постачальників матеріально-технічних ресурсів, трейдерів, переробних підприємств, а також

близько 5 % коштів банківських структур. Тобто можна очікувати, що введення в обіг аграрних розписок дозволить поступово наблизитися до 45-50 млрд грн на рік, які можуть бути залучені аграрними підприємствами за допомогою цього механізму [4; 6].

Висновки. Механізм кредитування аграрного виробництва під заставу майбутнього врожаю забезпечить можливість аграрним товаровиробникам залучати матеріально-технічні та фінансові ресурси під заставу майбутнього врожаю та буде першим кроком на шляху становлення надійної системи комерційного фінансового забезпечення агропромислового комплексу України. Завдяки цьому механізму надаватимуться інвестиційні переваги для здійснення коротко- та середньострокових інвестицій у аграрне виробництво, відбудуватиметься інтеграція системи інвестування під заставу майбутнього врожаю з системою складських документів на зерно.

Використані джерела інформації

1. Андрієвський В.Є. Економічна доцільність впровадження системи кредитування під заставу майбутнього врожаю в Україні [Електронний ресурс] / В.Є. Андрієвський, С.М. Терещук, Н.В. Сеперович. – Режим доступу: http://www.amdi.org.ua/docs/Bulletin/Bulletin_67_April_2012.pdf.

2. Безуглий М.Д. Сучасний стан реформування аграрно-промислового комплексу України / М.Д. Безуглий, М.В. Присяжнюк. – К.: Аграр. наука, 2012. – 48 с.

3. Переваги та недоліки запровадження в Україні аграрних розписок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://jurblog.com.ua/2012/11/perevagi/>.

4. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про аграрні розписки» від 19.12.2011 р. № 9610 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GF7EY00A.htm.

5. Про аграрні розписки: закон України від 06.11.2012 № 5479-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5479-17>.

6. Селянам дозволять отримувати кредитування під заставу майбутнього врожаю. Експерти побоюються: у країні, де вибірково діє судова система, це матиме непередбачувані наслідки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/ekonomika/brazilskiy-dosvid-na-ukrayinski-nivi>.